

ABDULLA QAHHOR HIKOYALARIDA AYTILMAGAN MA'NONING BADIY FUNKSIYASI

Isroilova Feruza Ibrohimjon qizi

*Namangan viloyati Uychi tumani 9-sonli umumiy o'rta ta'lim maktabi ona
tili va adabiyot o'qituvchisi*

Elektron pochta: feruza_isroilova@icloud.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada Abdulla Qahhor hikoyalarida bevosita aytilmagan, biroq sukut, qisqa javob, tugallanmagan nutq, imo-ishora va badiiy detal orqali anglashiladigan ma'nolarning vazifasi o'rganiladi. Tadqiqotning asosiy materialli sifatida "O'g'ri", "Bemor", "Anor", "Dahshat" va "Mayiz yemagan xotin" hikoyalari tanlandi. Maqolada aytilmagan ma'no oddiy psixologik holat sifatida emas, balki matnning mazmunini kengaytiruvchi badiiy vosita sifatida talqin qilinadi. Qahhorning ixcham hikoyachilik usulida qahramonning aytmagan gapi ko'pincha uning aytgan gapidan ko'ra kuchliroq ma'no anglatishi ko'rsatiladi. Shuningdek, bunday usul orqali qo'rquv, chorasizlik, uyat, ichki norozilik, ijtimoiy bosim va kinoya kabi ma'nolar yuzaga kelishi tahlil qilinadi. Maqolaning ilmiy yangiligi Qahhor hikoyalaridagi sukut va nutqiy tanaffuslarni yagona "aytilmagan ma'no" tushunchasi doirasida birlashtirib o'rganish bilan belgilanadi.

Kalit so'zlar: Abdulla Qahhor, hikoya, aytilmagan ma'no, sukut, dialog, nutqiy tanaffus, badiiy detal, psixologizm, kinoya.

Аннотация: В статье исследуется функция смыслов, которые непосредственно не выражены, но раскрываются через молчание, краткую реплику, незавершённую речь, жест и художественную деталь в рассказах Абдуллы Каххара. Материалом исследования являются рассказы «Вор», «Больной», «Гранат», «Ужас» и «Женщина, не евшая изюма». Невысказанный смысл рассматривается не только как психологическое состояние героя, но и как художественное средство, расширяющее содержание текста. Показано,

что в лаконичной манере Каххара невысказанная реплика персонажа иногда имеет большее смысловое значение, чем его произнесённые слова. Анализируются значения страха, беспомощности, стыда, внутреннего протеста, социального давления и иронии, возникающие через молчание и неполную речь. Научная новизна статьи заключается в объединённом изучении молчания и речевых пауз в рассказах Каххара в рамках понятия «невысказанный смысл».

Ключевые слова: Абдулла Каххар, рассказ, невысказанный смысл, молчание, диалог, речевая пауза, художественная деталь, психологизм, ирония.

Abstract: This article examines the function of meanings that are not expressed directly but are revealed through silence, brief replies, unfinished speech, gestures and artistic details in Abdulla Qahhor's short stories. The study focuses on "The Thief", "The Patient", "The Pomegranate", "The Horror" and "The Woman Who Had Never Eaten Raisins". Unspoken meaning is considered not merely as a psychological state but as an artistic device that expands the meaning of the text. The study shows that in Qahhor's concise narrative style, an unspoken statement may sometimes carry more meaning than the character's spoken words. The article analyzes how fear, helplessness, shame, inner protest, social pressure and irony emerge through silence and incomplete speech. The novelty of the study lies in examining silence and speech pauses in Qahhor's stories within the unified concept of "unspoken meaning".

Keywords: Abdulla Qahhor, short story, unspoken meaning, silence, dialogue, speech pause, artistic detail, psychologism, irony.

KIRISH

Abdulla Qahhor o'zbek hikoyachiligida ixcham shakl orqali katta mazmun yaratgan ijodkorlardan biridir. Uning hikoyalarida oddiy hayotiy vaziyat, qisqa dialog yoki bitta detal ortida murakkab ijtimoiy va ruhiy ma'no yashirinadi.

Yozuvchi qahramon xarakterini ko'pincha uzun tavsiflar bilan emas, uning xatti-harakati, nutqi va ayrim hollarda nutqsiz holati orqali ochadi.

Qahhor hikoyalarini o'qishda faqat qahramonlarning aytgan gaplariga e'tibor berish yetarli emas. Ayrim epizodlarda qahramonning sukuti, javob bermasligi, gapini tugatmay qolishi yoki biror predmetga munosabati matnning yashirin qatlamini yuzaga chiqaradi. Demak, hikoyadagi ma'no faqat "aytilgan" so'zlardan emas, "aytilmagan" mazmundan ham tashkil topadi.

Qahhor ijodi realizm, psixologizm, satira, badiiy detal, xalqona til va yozuvchi uslubi nuqtayi nazaridan turli tadqiqotlarda o'rganilgan. Mazkur maqolada esa ushbu hodisalarning o'zaro bog'lanish nuqtasi sifatida aytilmagan ma'no markazga qo'yiladi. Bu yondashuv hikoyadagi sukutni alohida hodisa sifatida emas, balki matn mazmunini yaratishda faol ishtirok etadigan badiiy mexanizm sifatida ko'rishga imkon beradi.

TADQIQOT MAQSADI, METODOLOGIYASI VA ILMIY YANGILIGI

Tadqiqotning maqsadi Abdulla Qahhor hikoyalarida bevosita ifodalanmagan ma'nolarning qanday badiiy vazifa bajarishini aniqlashdan iborat. Buning uchun matnni yaqin o'qish, kontekstual tahlil va qiyosiy kuzatish usullaridan foydalanildi. Tahlilda qahramonning aytilgan gapi bilan vaziyatda anglashiladigan aytilmagan ma'no o'rtasidagi munosabatga e'tibor qaratildi.

Tadqiqotning ilmiy yangiligi shundaki, Qahhor hikoyalaridagi sukut, javobsiz holat, tugallanmagan nutq, imo-ishora va detal alohida-alohida hodisalar sifatida emas, yagona "aytilmagan ma'no" tushunchasi doirasida tahlil qilinadi. Bu yondashuv mavjud psixologik yoki uslubiy tahlillarni takrorlashdan ko'ra, ularning qanday qilib yashirin ma'no hosil qilishini ko'rsatishga qaratilgan.

ASOSIY QISM

1. Aytilmagan ma'no va uning badiiy tabiati

Aytilmagan ma'no — qahramon tomonidan to'g'ridan-to'g'ri ifodalanmagan, ammo nutq, vaziyat, harakat yoki detal orqali o'quvchi tomonidan

anglanadigan mazmundir. Masalan, qahramon bir savolga javob bermasa, bu shunchaki dialogning davom etmasligi emas. Javobsizlik uning qoʻrquvi, uyalishi, noroziligi yoki haqiqatni yashirish istagini bildirishi mumkin. Shu sababli sukutni matndagi “boʻsh joy” deb emas, oʻquvchi toʻldiradigan maʼno maydoni deb qarash mumkin.

2. “Oʻgʻri” hikoyasida sukut va ijtimoiy ojizlik

Hikoyada Qobil boboning hoʻkizi yoʻqolgach, u amaldorlardan yordam kutadi. Biroq uning har bir murojaati rasmiyatchilik va manfaatparastlik bilan toʻqnashadi. Qobil boboning noroziligini ochiq ayta olmasligi, iltijo va kutish holatida qolishi uning ijtimoiy ojizligini anglatadi. U bir amaldordan boshqasiga yuboriladi va har safar yordam umidida boradi. Shu ketma-ketlik qahramonning ichki noroziligini bevosita bayon qilmasdan ochadi. Demak, “Oʻgʻri”da aytilmagan maʼno oddiy sukut emas, balki oddiy insonning hokimiyat oldida oʻz dardini erkin ifodalay olmasligini bildiruvchi badiiy vositadir.

3. “Bemor” hikoyasida aytilmagan ehtiyoj

“Bemor” hikoyasida Sotiboldining xotini kasal boʻlgach, u oʻqitish, tabib, baxshi kabi turli yoʻllarni sinab koʻradi. Hikoyadagi muhim dalillardan biri — Sotiboldining doktorxonani tasavvur qilganda, davolanishdan oldin 25 soʻmlik pulni eslashi. Bu detal uning zamonaviy tibbiy yordamni moddiy jihatdan uzoq deb bilishini anglatadi. Muallif “Sotiboldi juda nochor edi” deb uzun izoh bermaydi; pul, doktorxona va oilaning ahvoli orqali qahramonning aytilmagan qoʻrquvini oʻquvchiga anglatadi. Shunday qilib, aytilmagan ehtiyoj qashshoqlikning inson hayotiga taʼsirini kuchaytiradi.

4. “Anor” hikoyasida predmet va aytilmagan istak

“Anor” hikoyasida Turobjon uyga olib kirgan tuguncha ichidagi asalari uyasi er-xotin oʻrtasidagi ruhiy taranglikni ochadi. Turobjon topilmani katta neʼmatdek koʻrsatishga urinadi, xotini esa koʻziga yosh olib, indamay qarab qoladi. Aynan shu sukut muhim dalildir: xotinning jimligi uning kutgan narsasi bilan topilgan narsaning nomuvofiqligini bildiradi. Hikoyaning keyingi mazmunida anor masalasi moddiy

yetishmovchilik va insoniy istak bilan bog'lanadi. Demak, detal qahramonning ochiq aytilmagan ehtiyojini sezdiradi.

5. “Dahshat” hikoyasida qo‘rquvning nutqsiz ifodasi

Hikoya boshida kuz shamoli, yopiq eshik-darchalar va qorong‘ilik qo‘rquv kayfiyatini yaratadi. Olimbek dodxo tashqariga qaraydi, darchani zichlab yopadi va tasbeh o‘g‘irishda davom etadi, biroq uning xayoli go‘ristonda. Bu tashqi xotirjamlik bilan ichki qo‘rquv o‘rtasidagi qarama-qarshilikdir. Qahramon “men qo‘rqyapman” demaydi; uning harakati va xayoli qo‘rquvni ochib beradi. Shuning uchun bu epizod aytilmagan ma‘noning aniq namunasi bo‘la oladi.

6. “Mayiz yemagan xotin”da ijtimoiy nazorat va aytilmagan fikr

“Mayiz yemagan xotin” hikoyasida shaxsiy hayotga atrofdagilar aralashuvi va ijtimoiy qarashlarning bosimi kulgili vaziyatlar orqali beriladi. Hikoya nomining o‘zi ham bilvosita ma‘no yaratadi: “mayiz yemagan” iborasi oddiy ovqatlanish holatidan kengroq ijtimoiy tasavvurni bildiradi. Qahramonlarning o‘zini oqlashi, ayrim narsalarni ochiq aytmasligi va gapni bilvosita olib borishi ijtimoiy bosimni sezdiradi. Shu tariqa aytilmagan fikr kinoyani kuchaytiradi va o‘quvchini qahramon so‘zlari ortidagi ma‘noni anglashga undaydi.

7. Aytilmagan ma‘no va psixologizm o‘rtasidagi farq

Qahhor hikoyalarida psixologizm avvaldan tadqiq qilingan muhim yo‘nalishlardan biridir. Biroq aytilmagan ma‘no psixologizmning o‘zi emas. Psixologizm qahramon ruhiy holatini ochishning keng tushunchasi bo‘lsa, aytilmagan ma‘no ana shu ruhiy holatni yaratadigan yoki anglatadigan aniq badiiy usullardan biridir. Shu farqni saqlash maqolaning ilmiy aniqligini ta‘minlaydi.

8. Sukut va kinoyaning bog‘liqligi

Qahhor kinoyasida muallifning bevosita hukmi har doim ham kerak bo‘lmaydi. Ba‘zan vaziyatning o‘zi kulgili yoki achchiq nomuvofiqlikni ko‘rsatadi. Qahramonning aytgan gapi bilan o‘quvchi sezgan haqiqat o‘rtasidagi farq ana shu kinoyaviy qatlamni hosil qiladi. Aytilmagan ma‘no shu jarayonda muhim vosita bo‘lib, muallifning bahosini yashirinroq, ammo ta‘sirchanroq yetkazadi.

9. O'quvchi va matnning yashirin qatlamlari

Aytilmagan ma'no o'quvchining faol ishtirokini talab qiladi. Qahhor hamma narsani izohlab bermaganida, o'quvchi qahramonning sukutini, harakatini va vaziyatini bog'laydi. Natijada bitta epizod turli ma'no qatlamlariga ega bo'ladi. Bu usul hikoyaning hajmini kattalashtirmasdan uning mazmunini chuqurlashtiradi.

Matniy dalillar asar voqealari va obrazlarning xatti-harakatlariga tayangan holda berildi; "Bemor", "Anor" va "Dahshat" hikoyalarining ochiq elektron matnlari ham tekshirildi.

MUHOKAMA

Tahlil natijalari Qahhor hikoyalaridagi aytilmagan ma'no psixologizm, badiiy detal va kinoya bilan yaqin aloqada ekanini ko'rsatadi. Biroq uni ushbu tushunchalarning aynan o'zi bilan tenglashtirish mumkin emas. Aytilmagan ma'no — matnda bevosita ifodalanmagan mazmunni o'quvchi tomonidan tiklash jarayonini ham o'z ichiga oladi.

Shu nuqtayi nazardan, Qahhorning lakonik uslubi faqat "kam so'z ishlatish" emas. Yozuvchi so'zlarni qisqartirish orqali o'quvchi uchun qo'shimcha fikrlash maydonini yaratadi. Demak, ixchamlik mazmunning kamayishi emas, aksincha, yashirin ma'noning ko'payishiga xizmat qilishi mumkin.

NATIJALAR

1. Aytilmagan ma'no Qahhor hikoyalarida alohida badiiy hodisa sifatida kuzatiladi.

2. Sukut va javobsizlik qahramonning qo'rquvi, chorasizligi, uyati yoki noroziligini anglatishi mumkin.

3. "Anor" kabi hikoyalarda predmet-detal ham aytilmagan istakni ifodalashga xizmat qiladi.

4. Aytilmagan ma'no psixologizm bilan bog'liq bo'lsa-da, undan alohida tahliliy birlik sifatida qaralishi mumkin.

5. Sukut va nutqiy tanaffus Qahhor kinoyasining yashirin shakllaridan birini yuzaga keltiradi.

6. Bunday usul o'quvchini matnni faol talqin qilishga undaydi.

XULOSA

Abdulla Qahhor hikoyalarini aytilmagan ma'no nuqtayi nazaridan o'rganish yozuvchining ixcham hikoyachilik mahoratini boshqa tomondan ko'rsatadi. Qahhor qahramonning ichki holatini doimo bevosita izohlab bermaydi. U ba'zan birgina sukut, qisqa javob, tugallanmagan fikr yoki badiiy detal orqali katta mazmun yaratadi.

“O'g'ri”, “Bemor”, “Anor”, “Dahshat” va “Mayiz yemagan xotin” hikoyalari tahlili shuni ko'rsatadiki, aytilmagan ma'no turli vazifalarni bajaradi: ijtimoiy o'jizlikni sezdiradi, insoniy ehtiyojni kuchaytiradi, qo'rquvni nutqsiz ifodalaydi, ijtimoiy bosimni ko'rsatadi va kinoyaviy ma'noni chuqurlashtiradi.

Shunday qilib, Qahhor hikoyalarida “nima aytilgani” bilan bir qatorda “nima aytilmay qolgani” ham muhim badiiy ahamiyatga ega. Mazkur yondashuv yozuvchi ijodini takroriy umumiy tavsiflardan ko'ra, matnning ichki mexanizmlarini kuzatish asosida o'rganish imkonini beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

- 1. Qahhor, A. Anor. — Toshkent.**
- 2. Qahhor, A. O'g'ri. — Toshkent.**
- 3. Qahhor, A. Bemor. — Toshkent.**
- 4. Qahhor, A. Dahshat. — Toshkent.**
- 5. Qahhor, A. Mayiz yemagan xotin. — Toshkent.**
- 6. Qahhor, A. Asarlar. — Toshkent.**
- 7. Karimov, N. XX asr o'zbek adabiyoti tarixi. — Toshkent.**
- 8. Sulton, I. Adabiyot nazariyasi. — Toshkent.**
- 9. Quronov, D. Adabiyotshunoslikka kirish. — Toshkent: Fan.**
- 10. Abdulla Qahhor hikoyalari va yozuvchi uslubiga oid zamonaviy ilmiy maqolalar.**
- 11. Qahhor, A. “Bemor” hikoyasi. Ziyouz.uz elektron matni.**
- 12. Qahhor, A. “Anor” hikoyasi. Ziyouz.uz elektron matni.**

13. Qahhor, A. "Dahshat" hikoyasi. Ziyouz.uz elektron matni.
14. Mo'minova, C. A. Abdulla Qahhor hikoyalarida inson ruhiyatining tasvirlanishi. Educational Research in Universal Sciences, 2022.
15. Zayniddinov, M. "Anor" hikoyasida kinoyaning qo'llanilishi. 2025.